

ДОСВІД ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ФАКУЛЬТЕТУ ПРИРОДНИЧОЇ І ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

EXPERIENCE OF FACULTY OF NATURAL AND PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION OF OLEKSANDR DOVZHENKO HLUKHIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

У статті розглядається досвід профорієнтаційної роботи факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, обґрунтовується її значущість. Репрезентовано систему структурних елементів профорієнтаційної роботи у формі консорції, де детермінантом є профорієнтаційна рада факультету, а консортами – профорієнтаційні групи кафедр. Схарактеризовано дорожню карту діяльності профорієнтаційної ради, опорні точки реалізації: планування роботи (створення карт очних зустрічей (офлайн/онлайн) та прораховування логічності маршрутів з метою охоплення значної аудиторії слухачів та мінімізації фінансових витрат), професійне інформування (проведення заходів, спрямованих на усвідомлення особистістю специфіки спеціальності, особливостей навчання, перспектив працевлаштування, кар'єрного росту та саморозвитку, попиту на ринку праці), профорієнтаційний супровід (консультування зацікавленої особи чи групи осіб), професійна діагностика (використання тестових методик), професійна рефлексія (самостійне співставлення власних можливостей з вимогами професії перед остаточним прийняттям рішення з використанням картки самоаналізу).

Окреслено важливість надання професійних орієнтирів, допомоги молоді в діагностуванні професійних схильностей. Схарактеризовано ефективність суб'єкт-суб'єктної взаємодії, використання соціальних мереж у поширенні профорієнтаційного матеріалу. Висвітлено особливості роботи в обставинах непереборної сили, роль проведення Всеукраїнської олімпіади з предметів ЗНО для професійної орієнтації вступників на основі повної загальної середньої освіти. Подано інформацію про мотиваційний лист та поради щодо успішного складання ЗНО. Наведено приклади графічних матеріалів як невербальних засобів комунікації з аудиторією. Подано доступний та ефективний приклад здійснення професійної рефлексії. Наголошено на етичній стороні профорієнтаційної роботи та відповідальності осіб, які надають ці послуги.

Перспектива досліджень вбачається в пошуку форм та прийомів реалізації відповідної діяльності, що максимально відповідають потребам сучасних випускників.

Ключові слова: професійна орієнтація, планування профорієнтаційної діяльності, про-

фесійне інформування, профорієнтаційний супровід, професійна діагностика, професійна рефлексія.

In this article experience of Faculty of Natural and Physical and Mathematical Education of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University is considered, justified its importance. Represented the structural elements system of vocational guidance work in the form of consortium where determinant is vocational guidance faculty council, consorts are vocational guidance department groups. Road map of activity is characterized by vocational guidance council, reference points of implementation: planning of work (creation of face-to-face meetings cards (online/offline) and calculating of routs logic in order to occur wider audience of attendees and minimize financial costs), professional informing (conducting of events, directed to the awareness of specialty specifics by personality, features of education, perspectives of employment, career development and self-development, demand on the labor market), vocational guidance assistance (consultation of concerned person or group of persons), professional diagnosis (usage of text methodic), professional reflection (independent matching of own opportunities with profession requirements before final decision making using card of self-analyzing).

Importance of granting with professional landmarks is outlined, assistance to youth in diagnosing of professional inclinations. Effectiveness of subject-subject interaction is characterized, usage of social networks for spreading of vocational guidance material. Features of work in force majeure circumstances are highlighted, role of conducting of All-Ukrainian Olympiad in EIE subjects for vocational guidance of entrants on the basis of complete secondary education. Information is submitted about motivated letter and advises regarding successful passing of EIE. Examples of graphic materials as non-verbal means of communication with the audience are provided. Available and effective example of professional reflection implementation is provided. Vocational guidance work and responsibility of persons who providethese services is emphasized on the ethical aspect.

Perspective of researches is seen in thesearch of forms and techniques of appropriate activity implementation what will correspond to the needs of modern graduates.

Key words: professional informing, vocational guidance assistance, professional diagnosis, professional reflection.

УДК 37.048

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.33>

Самілик В.І.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Хлонь Н.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність профорієнтаційної роботи була й залишається важливим аспектом в освітньому просторі. Часто молодь

ідеалізує майбутню професію і помиляється з вибором через поверхове розуміння її сутності. Орієнтується на друзів, фільми, пости в соціальних мережах, а стикнувшись з підводною частиною айсберга, зазнає професійного вигорання та

хронічного стресового стану на робочому місці. На законодавчому рівні нашої країни звертається увага на профорієнтаційний складник, зокрема в Концепції Нової української школи передбачено профілізацію на рівні старшої школи. Завдання закладів фахової передвищої та вищої освіти зробити доступними для розуміння особливості пропонувані ними професій. Доступність інформації полегшує таку роботу, але не знімає потреби в суб'єкт-суб'єктній взаємодії для роз'яснення деталей, адже юнаки та дівчата відфільтровують з інформаційного потоку те, що імпонує їм та ігнорують інші важливі елементи, які можуть у подальшому викликати певні проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Професійну орієнтацію визначають як «комплекс науково-обґрунтованих форм, методів та засобів допомоги особистості щодо вибору чи зміни професії, працевлаштування на основі врахування її індивідуально-психологічних особливостей, інтересів, можливостей та потреб ринку праці в кадрах» [4, с. 22]. Важливість питання підтверджують багаторічні (понад 30 років) наукові розвідки у сфері формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки, здійснені викладачами Глухівського НПУ ім. О. Довженка, зокрема: В. Зінченком (теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації, готовність особистості до вибору та зміни професії, сутність профорієнтаційної компетентності педагога), М. Коломійцем (проблема підготовки майбутніх класних керівників до організації профорієнтаційної роботи, профорієнтація школярів в умовах реформування освіти), В. Харламенко (профорієнтація в підготовці вчителів трудового навчання та соціального педагога, компоненти профорієнтаційної роботи з молоддю) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами вступної кампанії 2021 р. С. Шкарлет узагальнив, що більше всього подано заяв на правові, управлінські, гуманітарні та ІТ-спеціальності, а також на педагогічну спеціальність – 014 «Середня освіта» [3]. На основі особистих опитувань молоді можемо зробити висновок, що популярними на сьогодні є спеціальності менеджера, стиліста, вебдизайнера, маркетолога, косметолога, блогера. Причиною такого вибору найчастіше є ілюзорне уявлення про легкий та швидкий зарібок. При цьому мало хто звертає увагу на свої медичні протипоказання та можливі професійні хвороби, наприклад, захворювання органів зору від тривалого перебування перед монітором ІТ-спеціалістів чи проблеми з опорно-м'язовою системою в майстринь манікюру. Зовнішня привабливість акторів та захопливі сюжети у фільмах про лікарів часто вводять в оману й завуальовують складність професії медика: напружений графік роботи, високий рівень відповідальності, постійна

готовність до швидкого реагування в екстремальних ситуаціях, емоційне навантаження від спілкування з різними пацієнтами, шокуючі картини тілесних ушкоджень тощо. Виникають суперечності між очікуваннями та реальністю, але не всі можуть подолати їх чи легко адаптуватися. Значної популярності з появою YouTube, Instagram, а особливо Тік-Ток, набула професія блогера – майстра розмовного чи письмового жанру. За перевагами не варто забувати про мінуси: ненормований робочий день, необхідність постійного зв'язку зі своєю аудиторією, потреба в якісній апаратурі, нестабільність заробітку, стійкість до образливих коментарів – хейтерства.

Ю. Рябко, психолог Глухівського НПУ ім. О. Довженка, актуалізує типові помилки молоді під час вибору професії:

- не врахування власних фізичних можливостей і медичних протипоказань;
- здійснення вибору на основі швидкоплинного захоплення;
- здійснення вибору, щоб довести щось іншим або «на зло комусь» (рідним, вчителям);
- вибір на основі наполягання батьків, із поваги до їхньої думки і не врахування інших аспектів;
- орієнтування виключно на престиж професії;
- опора на поверхове, романтизоване уявлення про професію, усвідомлення тільки її окремих привабливих рис;
- ототожнювання професії зі знайомим професіоналом, перенесення захоплення людиною на професію;
- прирівнювання професії до улюбленого навчального предмету;
- опора на застарілі уявлення про професію [5].

Завдання дорослої освіченої спільноти сприяти правильному вибору – самостійному і максимально об'єктивному.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні досвіду профорієнтаційної роботи факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Виклад основного матеріалу. Систему структурних елементів, що здійснюють означену роботу, можемо репрезентувати у формі консорції, де детермінантом є профорієнтаційна рада факультету, а консортами – профорієнтаційні групи кафедр. Останні забезпечують низку важливих функцій – поширення інформації, створення локації для комунікації та проведення майстер-класів, психологічний супровід, технічна підтримка (наприклад, під час реєстрації на ЗНО осіб, які завершили навчання в минулих роках). Схарактеризуємо дорожню карту діяльності профорієнтаційної ради.

Першою опорною точкою профорієнтаційної кампанії є чітке **планування діяльності** на поточний рік. Узгодження графіку реалізації

з графіком освітнього процесу закладів загальної середньої та передвищої фахової освіти, реєстрації на ЗНО, проведення пробного тестування. Аналітичний огляд причин неможливості вступу на бажану спеціальність вказує на домінування відповіді «не зареєструвалися на потрібні ЗНО». На цьому етапі профорієнтаційною радою створюється карта очних зустрічей (офлайн/онлайн) та прораховується логічність маршрутів з метою охоплення значної аудиторії слухачів та мінімізації фінансових витрат. Місця проведених зустрічей позначаються на карті для візуалізації виконаної роботи. Налаштовується зв'язок із випускниками, які працюють за фахом у відповідних регіонах.

Друга опорна точка – професійне інформування – заходи, спрямовані на усвідомлення особистістю специфіки спеціальності, особливостей навчання, перспективи працевлаштування, кар'єрного росту та саморозвитку, попиту на ринку праці. Це вимагає підготовки інформаційних матеріалів (рис. 1) й іншої атрибутики, що привертає увагу молоді та допомагає розпочати діалог і дає можливість продовжити його через певний час, коли інформація про вибір професії стає актуальнішою. Оскільки в покоління Z переважає кліпове мислення, то буклети варто робити яскравими, з мінімумом інформації, але максимально чіткої, логічно структурованої. Використання інтерактивних елементів, зокрема QR-кодів, дозволяє «оживити» паперовий носій, наповнити його

пізнавальним контентом, посиланнями на корисні ресурси, на відстані провести екскурсію закладом освіти, забезпечити зворотній зв'язок тощо.

Важливими інформаційними заходами є проведення Днів відкритих дверей на факультеті в офлайн та онлайн форматах. Кожен має нагоду зануритися в реальну атмосферу освітнього закладу, поспілкуватися зі студентами, викладачами, оглянути матеріальну базу.

За результати опитування студентів перших курсів можемо констатувати ефективність ведення авторської інформаційної рубрики «#ВступАй!» на сайті факультету та на офіційній сторінці факультету в Facebook (рис. 2).

Короткі повідомлення привертають увагу, дають можливість повернутися до матеріалу й повторно переглянути його, дозволяють охопити значну аудиторію з різних куточків країни.

Багаторічною традицією профорієнтаційної співпраці з молоддю є проведення підготовчих курсів вихідного дня. З 2019 р. практикується дистанційний режим роботи з використанням сервісів Zoom та Classroom. Дидактичні матеріали знаходяться в постійному доступі для слухачів курсів. Відповідно до «Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти» слухачам підготовчих курсів для професійної орієнтації вступників нараховуються додаткові бали.

Третя опорна точка – профорієнтаційний супровід – консультування зацікавленої

Рис. 1. Приклади інформаційних постерів

Рис. 2. Висвітлення актуальної для молоді інформації на сторінці офіційної групи факультету в Facebook

особи чи групи осіб з різних питань: деталізація особливостей професійної діяльності, правила прийому, особливості складання та підготовки до ЗНО, участь у майстер-класах та предметних олімпіадах, психологічних тренінгах професійного самовизначення, подолання стресу під час складання ЗНО тощо. Для оптимальної організації комунікації використовуються додатки Viber або Telegram. Спілкування в чатах для сучасної молоді є пріоритетним, дозволяє швидко поширювати інформацію, завжди залишатися на зв'язку. Особливо варто звернути увагу на формати заходів, адже вони мають зацікавлювати молодь, не бути нав'язливими й не відлякувати. Так, майстер-класи з підготовки до написання ЗНО А. Кмець, викладач методики навчання біології, пропонує проводити у формі «Гри в шпигунів» (рис. 3).

Рис. 3. Запрошення на майстер-клас «Гра в шпигунів, або ЗНО на всі 200 балів»

Сама назва вже привертає увагу аудиторії, знижує рівень тривожності своєю неформальністю, при цьому результативність зберігається на високому рівні.

Процес розв'язування тестів А. Кмець порівнює з грою в шпигунів, мотивуючи таким прийомом: «Що важливо для шпигуна? Не «провалитись»! Головне – виваженість, зосередженість, здатність добре контролювати власні емоції й логічно мислити. «Вмикати» логіку – це найкращий підхід до визначення правильної відповіді. Проаналізуємо кожний крок «шпигуна», який потрапив у «засідку» тестів ЗНО:

- уважно, не поспішаючи, читаємо запитання (завдання, текст, задачу);
- визначаємо, з якої галузі біологічних знань це запитання (знання про рослини, тварин, організм людини й т.п.);
- намагаємося зрозуміти сутність запитання, що саме хочуть від вас дізнатись, чому саме так сформульовано завдання;
- пробуємо сформулювати відповідь та відокремити ті відповіді, які зовсім не підходять;
- порівнюємо власну відповідь з тими, що пропонуються в тесті» [1].

Відповідно до «Положення про Всеукраїнські олімпіади вищого навчального закладу

для професійної орієнтації вступників на основі загальної середньої освіти» та «Порядку проведення Всеукраїнської олімпіади Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка для професійної орієнтації вступників на основі повної загальної середньої освіти» учні випускних класів можуть перевірити свої знання та отримати додаткові бали. Завдання розробляються з урахуванням усіх вимог до відповідних робіт: закриті тести з однією правильною відповіддю, закриті ілюстровані тести з однією правильною відповіддю, тести на визначення відповідності, ілюстровані тести на встановлення відповідності, тести з елементами аналізу статистичних даних, тести на визначення правильності тверджень, тести на встановлення послідовності, тести з елементами аналізу тексту, тести множинного вибору відповідей, ілюстровані тести множинного вибору відповідей, тести-задачі.

У зв'язку із запровадженням в Україні карантинних заходів через загрозу поширення COVID-19 згідно з пунктом 8 «Порядку проведення Всеукраїнської олімпіади Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка для професійної орієнтації вступників на основі повної загальної середньої освіти» в практику було введено дистанційний формат проведення олімпіади з використанням сервісу Zoom та дотриманням усіх умов самостійного виконання завдань, вимог щодо ідентифікації особи учасника.

Корисним стало нововведення, типове для закордонної практики, подання мотиваційних листів вступником. Так, із 2020 року заклади вищої освіти України у правилах прийому для вступу на навчання одним із конкурсних показників можуть встановлювати мотиваційний лист. Як роз'яснює Д. Марєєв, «це документ, у якому вступник пояснює причини, чому він є найкращим кандидатом на відповідну освітню програму. По суті, це презентування себе перед приймальною комісією закладу вищої освіти, показ своїх «сильних» сторін, зацікавленості, вмотивованості у здобутті фаху, професії. Вимоги до змісту мотиваційного листа зумовлені критеріями його оцінювання. Враховується: мотивація – умотивованість до вибору майбутньої професії; окреслення цілей та очікуваних результатів освітньої діяльності; структура: чи дотримано структурних елементів, чи послідовно і логічно викладено думки; аргументованість: наскільки викладене є доречним й переконливим; грамотність: дотримання норм літературної мови; оригінальність думок; якість технічного оформлення» [2]. Лист можна подати особисто або надіслати поштою на адресу приймальної комісії, або ж надіслати скановану копію на електронну адресу. Вважаємо, що відповідний документ є ще однією нагодою для випускника школи розібратися у своїх здібностях, інтересах

та нюансах майбутньої професії. Молоді пропонується майстер-клас «Мотиваційний лист: що, як і навіщо?» (рис. 4).

Рис. 4. Запрошення на майстер-клас «Мотиваційний лист: що, як і навіщо?»

Четверта опорна точка – діагностування відповідності професії можливостям особистості. Для цього використовується надійний та валідний інструментарій, зокрема: тестова методика «Як обрати професію?», опитувальник Л. Лучко «Ваша майбутня професія», методика «Карта інтересів», тест гумористичних фраз (А. Шмельова, В. Бабіна), диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) та ін. [6]. Цифрові технології уможливають оперативне дистанційне проведення діагностики за допомогою Google Форм.

П'ята опорна точка – професійна рефлексія – самостійне співставлення власних можливостей з вимогами професії перед остаточним прийняттям рішення. Ефективним є використання картки самоаналізу «Хочу / Потрібно / Можу». Ю. Рябко пояснює: «У колонку «Хочу» необхідно записати все, що важливо для особистості й можна отримати від роботи за професією («побачити світ», «багато знайомств», «гнучкий графік», «колектив однодумців», «досліджувати тварин», «бачити свою корисність іншим людям»). У колонку «Можу» записати свої здібності, навички та вміння: «вмію чітко формулювати думки і переконувати інших», «швидко набираю текст на клавіатурі», «маю гарну фізичну форму». Важливо підходити до самоаналізу критично, але без зайвого скептицизму. У колонку «Потрібно» записуються вимоги професії. Завершальний

етап – встановлення невідповідності між «Хочу» і «Можу», а також з вимогами професії із колонки «Потрібно»» [5].

Окремо хочемо звернути увагу на етичні аспекти профорієнтаційної роботи. Надання поверхової або вигідної для однієї із сторін інформації, недостовірних діагностичних даних може призвести до помилкового вибору професії і в перспективі стати причиною втрати особистістю інтересу до навчання, довіри до самого закладу освіти, відрачування за власним бажанням та поширення негативних відгуків серед знайомих та друзів. Члени профорієнтаційної ради мають усвідомлювати свою відповідальність, оскільки формують перше враження про установу, яку представляють. Не повинні виявляти упереджене ставлення до потенційних можливостей особистості, не нав'язувати власні цінності, дотримуватися принципу конфіденційності.

Висновки. Отже, розпочатий діалог з майбутнім студентом ще зі шкільного класу сприяє обдуманому вибору професії, а в перспективі успішному навчанню та самореалізації в житті, поширенню позитивних відгуків серед знайомих.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в удосконаленні форм і методів здійснення профорієнтаційної роботи з молоддю для її успішного професійного самовизначення, зокрема й в обставинах непереборної сили.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гра в шпигунів, або складання ЗНО на всі 200. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=4716442995119468&set=gm.4596887587033288>.
2. Пишемо мотиваційний лист! URL: <http://pfm.gnpu.edu.ua/index.php/podii/784-pyshemo-motyvatsiinyi-lyst>.
3. Попередні підсумки вступної кампанії 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-osnovni-rezultati-vstupnoyi-kampaniyi-2021-roku>.
4. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В. та ін. [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
5. Рябко Ю.В. Вибір майбутньої професії – поради психолога URL: <http://pfm.gnpu.edu.ua/index.php/podii/773-vybir-maibutnoi-profesii-porady-psykholoha>.
6. Щербак І.М., Стадник Г.А. Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч.-метод. посіб. Суми, 2012. 324 с.